

NYT FRA

FerskvandsMuseet

Udgivet af Ferskvandsmuseumsforeningen · August 2014

Minken Af Otto Andersen

Ferskvandsmuseets udstilling om pattedyrene, knyttet til de ferske vande, har fået opdateret en del af teksterne.

NYT fra Ferskvandsmuseet vil bringe et par artikler om nogle af dyrene. Minken er det første dyr, der får en mere uddybende omtale.

Navnet

Det dyr vi i dag kalder mink, har ført en – navnemæssigt set – lidt omtumlet tilværelse. Læser man i den gamle, populærvidenskabelige zoologibog: *Pattedyrenes Liv* (A. E. Brehm, 2. udgave oversat fra tysk 1881) omtales en flodilder *Vison lutreola*, og en amerikansk flodilder *Vison americanus*. Begge dyr henregnes til "Sump-odderne" som Brehm betegner en overgangsgruppe mellem mårene og odderne. Forfatteren fortæller, at de to arter er "lidet bekendte" og lever i hhv. Europa og Amerika. Han beskriver dog, at dyrene har udviklet svømmehud, især på bagfodderne.

Der fortælles om den amerikanske flodilder, at dens pels er meget kostbar og af bedre kvalitet end den europæiske. Den amerikanske er "det mest myrdelystne Rovdyr af dem, der strejfe om ved Bønderes Gårde".

Om den europæiske flodilder fortælles, at den hovedsagelig findes i Østeuropa og sparsomt i Centraleuropa; men det tilføjes, at efterretningerne om den er mangelfulde. I Tyskland er flodilderen sjælden; men dog vidt udbredt i Nordtyskland. "I dette Aarhundrede (18-hundredtallet) er den blevet langt sjældnere" skriver Brehm. Oversætteren (P. Mariager) tilføjer, at Brehm fra en forstmand på Lübeck-egnen fik meddelt, at flodilderen findes i Lübecks omegn og "den er der ikke sjældnere end, at enhver Jæger af Fag kjender den under navnet "Mink"". Brehm fik endda fra samme forstmand tilsendt en levende hun-flodilder, som havde det fint efter 5 år i

fangenskab. "Den kjender sin Oppasser, men bevarer en vis Selvtændighed og gør kun, hvad den lyster. Fisk og Frøer synes at være dens kjæreste Føde." Man fornemmer, at Brehm har syntes, at den var et sødt, lille dyr.

I 2014 er status for den europæiske flodilder, at den er truet. Den findes sparsomt i et område, der omfatter de Baltiske Lande samt små områder i Hviderusland, Rusland, Ukraine og Polen. Endvidere er der en lille bestand i Sydvestfrankrig/Nordspanien ved Pyrenæernes vestende. Estland udfører et betydeligt arbejde for at kortlægge dens levevis og status for populationen. Tilsyneladende har den været i tilbagegang i flere hundrede år, men selvom den har været jaget en del for pelsens skyld, menes andre årsager (i de sidste 80-100 år også forvildet amerikansk mink) at have størst betydning. Pelsen fra europæisk mink kaldes "Nertz".

Der er ingen spor af, at den skulle have levet i Danmark, heller ikke fossiler.

Navnet mink udlægges som "lille" eller "mindre", måske i sammenligning med odderen? Det er ikke ualmindeligt, at zoologer og jægere bruger forskellige navne for samme dyr. I dette tilfælde har jægernavnet mink fået forrang for navnet "flodilder", som ingen bruger i dag.

Også den videnskabelige navngivning kan give anledning til lidt forvirring. Slægtsnavnet

Vison med arterne *lutreola* og *americanus* stammer fra Linnés oprindelige navngivning. Sidenhen fik man i starten af 19-hundredtallet kigget grundigere på mårfamiliens anatomi og opstillede slægten *Mustela*, "Væselsslægten", omfattende bl.a. de danske dyr brud, hermelin, ilder og både europæisk "flodilder" og amerikansk mink. I det populærvidenskabelige værk fra 1960-erne: Dyrenes Verden, Pattedyr, bind 2 fastslår Ingv. Lieberkind *Mustela lutreola* og *Mustela vison* som gældende navne for de 2 sidstnævnte. For

6-7 år siden blev der gennemført genetiske undersøgelser af bl.a. de 2 minkarter. Konklusionen var, at den amerikanske minks nærmeste slægtninge befandt sig i Sydøstasien og ikke i Europa. Den europæiske mink beholder sit *Mustela*-navn, mens der er oprettet en ny slægt til den amerikanske mink (indbefattet en i 1994 udryddet nordøstamerikansk "hav-mink", Sea mink *Neovison macrodon*), så den nu har det smukke videnskabelige navn: *Neovison vison*. Både *Mustela* og *Neovison* opfattes foreløbig som gældende slægtsnavn.

Europæisk mink *Mustela lutreola*

Udbredelse *Mustela lutreola*

Europæisk mink *Neovison vison*, © GB Non-native Species Secretariat

Udbredelse *Neovison vison*

De to minkarter ligner hinanden. Pelsfarven kan hos vilde dyr variere fra næsten sort til mørkebrun. Den europæiske har en hvid plet der som regel omfatter både under- og overlæbe, mens den amerikanske har en hvid plet kun på underlæben. Den amerikanske bliver ofte lidt større, ca. 75 cm inkl. hale, mod den europæiske ca. 54 cm.

Minkpels

Når vilde dyr besidder en egenskab, som mennesket efterstræber, har det ofte resulteret i total udryddelse, fx førømtalte hav-mink, eller næsten udryddelse, fx sibirisk tiger. Hvis dyret er så "heldigt" at kunne tilpasse sig et liv i fangeskab, kan det resultere i omfattende udbredelse over jordkloden. Den amerikanske mink har en pels, der er efterstræbt og kostbar. Derfor har der udviklet sig en omfattende pelsindustri på basis af minkfarme. Ved udvælgelse af særlige varianter af pelsfarve og målrettet avl findes avlsmink i dag i mangfoldige farver fra hvid, sort og diverse brune, grå og cremefarvede nuancer.

Danmark har ikke opfundet minkfarme, men danskerne har forstået at udvikle kvalitet, produktivitet og afsætning til et niveau, så Danmark for tiden er verdens største minkpelsproducent. Mange af verdens fiskerier har forsøgt sig med minkopdræt fordi fisk og fiskeaffald indgår i produktion af foder til minken. Ganske vist skriver den amerikanske forfatter W. G. Gates i 1915 i en anvisning på det bedste foder til mink, at det skal være hakket hestekød blandet op med lidt mælk. Måske er det årsagen til, at USA "kun" er fjerdestørste minkpelsproducent i verden. I de fleste europæiske kystnationer, i Argentina og Chile, i Japan og Kina og flere andre lande har man større eller mindre produktioner.

I mange rige, vestlige lande er der i befolkningerne stor opmærksomhed på den måde pelsdyr holdes i farme. Der er derfor i høj grad en kritisk opinion i forhold til brug af dyrepels og især minkpels. Det er klart, at ingen pelsfarm kan tilbyde "naturlige forhold" for et dyr som minken. Dog er

der i de senere år i Danmark, dels fra lovgivers side, dels fra pelsbranchens side opstillet regler og anbefalinger for burstørrelse og –indretning, håndtering, hensyn til kønsspecifik adfærd og aflivning. Det skal nævnes, at det i USA har været diskuteret, om det var muligt i mink-farming at give dyrene mulighed for at svømme. Der er jo tale om dyr knyttet til vand. Alligevel kan det nok forventes, at dele af offentligheden fortsat vil være kritisk indstillet overfor minkpelsbranchen. Med mellemrum hører man om aktivister, der bryder ind i minkfarme og slipper minkene løs i massevis. Uanset de dyrevenlige hensigter, vil langt hovedparten af de frisatte dyr lide en kummerlig død; enkelte af dyrene vil måske kunne indgå i populationer af forvildede mink.

Minken som invasiv art

Hvis der i et land er minkfarme, kan det ikke undgås, at der ind imellem slipper mink løs til verden udenfor farmene. Det har resulteret i populationer af forvildede mink mange steder.

Minkpelsfarver fra amerikanske farmdyr.

Det er påvist, at langt de fleste undslupne mink ikke kan klare sig i naturen i det lange løb. De ender som føde for ræve, rov-fugle og andre rovdyr. Enkelte klarer sig dog og formerer sig, så minken kan siges at blive naturaliseret.

Minken har naturligt en ret bred økologisk niche. Den foretrækker vandløb og søer, hvor den kan grave huler i brinkerne og jage både landlevende og vandlevende bytte. Den kan dog også bruge brakvandkyster og er især glad for klippe- og stenkyster som fx havneområder. Simple grøfter og kanaler kan også bruges.

Den udnytter gerne andre dyrs huler til redested. Oftest sørger den for, at hulen har flere indgange. Byttet er mest fisk, men den jager gerne alt af passende størrelse i vand eller på land: Padder, haletudser, store insekter, krebs, fugle - både æg, unger og voksne, smågnavere, kaniner og insektædere.

Et hønsehus kan også få besøg af en mink. I det hele taget er den ikke kostforagter. Den svømmer gerne ud til øer med ynglende vadefugle, som netop er beskyttet mod ræve de steder.

Blandt vilde dyr ser man ofte bestandssvingninger fra år til år og fra årti til årti. Det kan skyldes klimaforandringer, landskabsforandringer, smitsomme

sygdomme, jagttryk, konkurrence om ressourcer eller efterstræbelse fra rovdyr. For en række fugle – især vadefugle – er minken beskyldt for aktiv medvirken i bestandsnedgang. Det er flere gange iagttaget, at mink angriber og dræber fugle; men derfra og til at konkludere, at reduktionen i en bestemt fugls bestand bestemt skyldes mink, kan være svært i en tid, hvor klima og andre faktorer også forandrer sig.

Nogle steder i Europa er der slået alarm over reduktion i bestanden af mosegrisen. I England er bestanden i løbet af de seneste ca. 100 år reduceret med 94 %. Engelske mosegrise har oplevet den kraftigste populationsnedgang af alle engelske pattedyr. Det skyldes efter alt at dømme minken, mener engelske zoologer.

I Island lever minken langs mange kyster og i de fleste elve. Minken har nærmest haft

et slaraffenland her, idet Island kun har polarræve som naturligt forekommende landpattedyr. I det seneste årti har man set en øgning i antallet af mink samtidig med en reduktion i lunder (søpapegøje) på flere fuglefjelde. Det er uvist om der er en sammenhæng; lundens fødemulighed er måske påvirket af en klimamæssig forandring i de småfiskestimer, de lever af. Det er et eksempel på, at der ofte kan være flere og mere komplicerede forklaringer på bestandssvingninger for en bestemt art.

I de lande hvor mink er forvillet og derfor uønsket, er den undtaget fra de reguleringer af fangst og jagt der gælder for landets øvrige vildt. I Danmark er der fri jagt på mink hele året. Det er også tilladt at benytte fælder.

I mange lande fx Island træner man hunde særligt til minkfangst

Mink angriber sule. © John Anderson

Maskenkol – en kullet bakke

Af Frede Johannesen

Som det ses, ligger den 81 meter høje Maskenkol på kanten af et stort dalstrøg. Det forløber øst-vest fra Århus syd om Silkeborg gennem Funder Ådalen for at ende på Karup Hedeslette.

Ordet kol er det samme, som indgår i det norske Holmekollen og det svenske Kullen. På oldnordisk er det betegnelsen for en oftest bar, afrundet bakketop eller isse. Andre koller i området er Bines Kol, Skriverkol, Hindbærkol og Gammelkol. Tidligere hed Himmelbjerget slet og ret Kollen. Andre bjerge er Sindbjerg, Stovbjerg Låddenbjerg og Limbjerg.

Når disse koller førhen var vegetationsløse, skyldes det rovdrift på skovene, og at opvæksten blev ædt af kreaturer og får. Når Maskenkol i dag er skovløs, skyldes det, at den er ryddet og opvæksten holdes nede ved fåregræsning.

Fælles for alle disse koller og bjerge er, at de ligger ud til et stort dalsystem og fremstår som fritstående toppe. Når vi her fra Maskenkol kigger horisonten rundt, ser vi, at hele landskabet består af et ca. 100 meter højt plateau gennemskåret af den øst-vestforløbende store dal med alle

søerne. Maskenkol og alle de andre koller og bjerge er skilt fra dette plateau af vældige forgrenede kløfter. De er blot hver især en fritliggende rest af plateauet. De er altså ikke afsat som bakker, men er det, som geologerne kalder falske bakker.

Det er bl.a. disse kløftlandskaber, der giver Det midtjyske Søhøjland sin dramatiske skønhed. Disse erosionskløfter udmunder som oftest vinkelret på det store dalsystem og er skåret ud af rindende vand. Den omfattende erosion har krævet store vandmasser. Det meste er kommet fra den smeltende isfront, der for omk. 20.000 år siden har stået ved C4-linien, se kortet. En stump af den efterladte randmoræne med Risbakke kandu se fra Maskenkol mod NV. Bestig den 106 meter høje Risbakke og bliv overbevist om, at du her står på en israndslinje.

I dag fremstår erosionskløfterne som tørre, dvs. uden vandløb. Det fortæller os, at erosionen for længst er ophørt.

Når Knudsø, Julsø og alle de andre søer ikke er fyldt op af de store mængder materialer fra kløfterne, skyldes det, at der i dalsystemet var efterladt flere store dødisklumper. Først da de smeltede efter flere tusinde år, opstod søbassinerne, som vi ser dem i dag.

Er du blevet nysgerrig efter at vide mere, kan du besøge Ferskvandsmuseet i Ry.